

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

**Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap**

SKALSTOCK, SEKTION OCH DELTAGANDE OBSERVATION -

Ett försök att kombinera landskapsarkitektur och socialantropologi

SCALE BAR, SECTION AND PARTICIPANT OBSERVATION

An attempt at combining landscape architecture and social anthropology

Ellen Rodriguez Bristulf

Titel: Skalstock, sektion och deltagande observation – Ett försök att kombinera landskapsarkitektur och socialantropologi

Title: Scale bar, section and participant observation – An attempt at combining landscape architecture and social anthropology.

Ellen Rodriguez Bristulf

Handledare: Gunilla Lindholm, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Caroline Dahl, SLU, Verksamhetsledare vid Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt Arbete i Landskapsarkitektur

Kursansvarig inst.: Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Kurskod: EX0845

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2020

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: landskapsarkitektur, socialantropologi, observation, direkt observation, deltagande observation

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

SAMMANDRAG

Denna kandidatuppsats undersöker hur man som landskapsarkitekt kan använda socialantropologisk metod och analys. Den metod som undersökts är observation. Genom att jämföra den metod som kallas *direkt* observation (som används bland annat inom stadsplanering och arkitektur) med den metod som kallas *deltagande* observation (den observationsmetod som är vanligast inom socialantropologin) framträder en rad skillnader. *Direkt* observation tar i regel inte observatören i beaktning vid tolkande av material, medan *deltagande* observation erkänner observatören som en påverkande faktor i en observationsstudie. Inom *deltagande* observation ingår det även interaktion, vilket kan åskådliggöra relevanta tankar hos deltagarna (boenden, brukare, besökare etc.). Resultaten visar att man som landskapsarkitekt kan ha stor hjälp av att använda sig av socialantropologisk metod och analys, eftersom det kan bidra till ett bredare underlag samt djupare förståelse för det insamlade materialet.

ABSTRACT

This dissertation examines how a landscape architect can use social anthropological method and analysis. The method investigated is observation. By comparing the method called *direct* observation (which is used in urban planning and architecture) with the method called *participatory* observation (the observation method most commonly used in social anthropology), a number of differences appear. *Direct* observation does not usually take the observer into account when interpreting material, while *participant* observation recognizes the observer as an influencing factor in an observational study. Participatory observation also includes interaction, which can illustrate relevant thoughts of the participants (residents, users, visitors, etc.). The results show that, as a landscape architect, you can benefit from using social anthropological method and analysis, as it can contribute to a broader basis as well as a deeper understanding of the material collected.

Keywords: *landscape architecture, social anthropology, observation, direct observation, participant observation*

FÖRORD

Tack till Gunilla Lindholm för insiktsfull handledning.

Tack till Anna Sjöberg för givande kommentarer.

Tack till Viktoria Walldin, som avsatte tid för att bidra med kloka tankar och spännande berättelser från livets om socialantropolog i arkitektbranschen.

Och som alltid, tack Philip.

Innehållsförteckning

SAMMANDRAG	3
ABSTRACT	3
FÖRORD	4
BAKGRUND	6
MÅL OCH SYFTE	7
FRÅGESTÄLLNINGAR	7
METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	7
INTERVJU	8
AVGRÄNSNING	8
FEM YRKEN SOM NÄMNS I UPPSATSEN:	9
RESULTAT	10
LITTERATURÖVERSIKT	11
OBSERVATION	11
DIREKT OBSERVATION	12
ANALYSERA DIREKT OBSERVATION	16
PLATSENS ROLL INOM SOCIALANTROPOLOGI	18
DELTAGANDE OBSERVATION	19
SOCIALANTROPOLOGISK ANALYS	21
UTMANINGAR	22
ATT KORSA FÄLTEN	24
INTERVJU MED EN SOCIALANTROPOLOG INOM ARKITEKTBRANSCHEN	24
DISKUSSION	25
KONKRETA TIPS	29
METODREFLEKTION	30
VIDARE FORSKNING	30
REFERENSER	31
TRYCKTA KÄLLOR:	31
DIGITALA KÄLLOR:	32
WEBBSIDOR:	33
PRIMÄRDATA:	33
BILAGOR	34
INTERVJUGUIDE	34

BAKGRUND

När jag tog min kandidat inom socialantropologi 2015 visste jag redan att jag ville vidareutbilda mig till landskapsarkitekt. Jag väljer ordet "vidareutbilda" eftersom jag såg tydliga paralleller mellan fälten. Socialantropologi behandlar våra byggda miljöer utifrån ett kulturellt perspektiv, vilket innebär att man utgår ifrån att det går att utläsa kulturell mening i hur vi bygger upp vår omgivning spatialt. Staden ses helt enkelt som en materialisering av kulturen. Globalt finns det ett stort intresse för hur arkitektur och stadsplanering påverkar det sociala livet. I förordet till boken "Hållbar stadsutveckling – En politisk handbok från Sveriges Arkitekter" (Ullstad 2008) skriver förbundsordförande Laila Strunke och förbundsdirektör Staffan Carenholm;

"Idag vet och inser de flesta att staden har en nyckelroll när det gäller att skapa förutsättningar för en hållbar samhällsutveckling. Hållbarhetsfrågorna sätter sin prägel på all samhällsdebatt, men diskussionen sker inte alltid utifrån ett helhetsperspektiv på staden."

(Strunke, Carenholm 2008:6)

Boken behandlar social hållbarhet och stadsplanering som en del av en politisk process, men frågan är intressant även utanför de politiska processer som föregår att spaden sätts i marken under ett projekt. Disorder Collective, bestående av de två landskapsarkitekterna Karin Andersson och Johanna Bratel gav 2019 ut boken *Dis_Course #1 2019: Att inkludera boende i stadsutveckling*. Boken behandlar och redogör för hur Disorder Collective använt sig av medborgardialog och arbetat nära de som faktiskt ska använda de platser som de anställts för att gestalta. Dessa användare har i vissa projekt varit ungdomar, i andra barn. Författarna (2019) menar att det skett en tydlig förändring i förståelsen för staden som en sammansättning av materiella och sociala faktorer. Runt om ibland världens beslutfattare växer insikten om att staden växer underifrån, vilket leder till en förändrad syn på stadens möjlighet till förändring (Andersson, Bratel 2019).

I början av boken lägger Andersson och Bratel in en brasklapp: boken ska inte ses som en metodbok, utan baseras enbart på deras egna upplevelser av processerna (2019). Att förstå boende och brukare presenteras som centralt, men som landskapsarkitekt-elev utbildas man inte i *hur* man ska förstå dem. Vi uppmuntras att prata med boende och brukare, men lär oss inte intervjutekniker eller hur man kan analysera det som sägs. Landskapsarkitektkontor som White och Sted anställer antropologer för att kunna bidra med sitt perspektiv. Antropologer ska "förstå" brukaren, men vad står vi som arkitekter att vinna på att själva besitta de verktyg som antropologen idag anställs för att bidra med?

MÅL OCH SYFTE

Syftet med denna uppsats är bredda kunskapen kring hur socialantropologisk analys och metod kan användas av landskapsarkitekter för att förstå en plats.

Målet med uppsatsen är att erbjuda konkreta tillvägagångssätt för ett ämnesöverskridande arbetssätt. Hur kan man som landskapsarkitekt använda sig av socialantropologisk metod och analys?

FRÅGESTÄLLNINGAR

- Hur kan man som landskapsarkitekt använda socialantropologisk metod och analys för att förstå en plats?
- Vad kan ett ämnesöverskridande tillvägagångssätt bidra med?

METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Uppsatsen kommer till stor del att utgöras av en litteraturstudie och skrivs utifrån en kvalitativ metod i och med att uppsatsen syftar till att skapa en djupare förståelse kring ett ämne. Kvalitativ metod kan ses som en "rundgång" mellan metod, teori och data (Fangen 2005:43). Valet av datainsamling föll på litteraturstudie eftersom det innebär ett effektivt sätt en kan ta del av en stor mängd information. Uppsatsen skrivs under 15hp, vilket innebär att tidsramarna för datainsamling är relativt snäva. I och med att ämnet för uppsatsen fortfarande är förhållandevis outforskat fungerar en litteraturstudie även som ett bra sätt att kartlägga vilken information som finns tillgänglig. En litteraturstudie består av sekundärdata. Detta innebär att informationen tagits fram i annat syfte än det som avses med just denna studie, vilket i sin tur innebär att man som läsare måste vara vaksam på syfte och metod bakom den information man tar del av. (Björklund, Paulsson 2014)

För att komplettera sekundärdaten i denna studie genomfördes en semi-strukturerad intervju som ger så kallad primärdata, alltså material som samlats in i syfte att användas i denna studie (Björklund, Paulsson 2014). Bryman och Bell (2011) skriver att semi-strukturerade intervjuer används när målet med studien är att belysa specifika ämnen, men samtidigt låta processen vara flexibel. Genom en semi-strukturerad intervju kan intervjuaren anpassa frågor efterhand genom att låta samtalet vara öppet, utan att vara ostyrt och därmed tappa fokus för studien.

INTERVJU

Intervjun genomfördes med Viktoria Walldin, partner och socialantropolog på White Arkitekter. Walldins resa in i arkitektvärlden började i en tid då sociala frågor inte var en central faktor i stadsplanering. En tid efter att Walldin tagit sin masterexamen inom socialantropologi (varav mastersarbetet skrevs om miljöprogram) arbetade hon på ett etnografiskt analysföretag som just då höll på med ett projekt där beställaren ville utreda om ett multidisciplinärt arbetssätt ledde till bättre resultat. White var ett av de företagen som jobbade just multidisciplinärt – personalen bestod inte enbart av arkitekter, utan även yrkesgrupper som stadsplanerare och miljöspecialister fanns på företaget. Walldin kontaktade den dåvarande VDn för White och frågade om de fick genomföra en tre månader lång observationsstudie av ett projekt, vilket väckte nyfikenhet hos VDn.

Ett möte bokades in där Walldin berättade mer ingående om studiens syfte och precis då råkade chefen för stadsbyggnadskontoret gå förbi. Även han blev nyfiken och konstaterade att Walldin sysslade med stadsplanering – ett begrepp hon själv tidigare aldrig hade använt om sitt arbete. Ett par dagar efter mötet hörde White av sig och frågade om Walldin ville hjälpa dem i ett projekt som underkonsult. Med uppmaningen "Kan du ta dina metoder" påbörjade Walldin sitt arbete på White, vilket ledde till en anställning som idag mynnat ut i antropologavdelningar på Whites kontor i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Respondenten delgavs en intervjuguide (finns i slutet av dokumentet) ett dygn innan intervjun skulle genomföras. I intervjuguiden fanns även mål, syfte och frågeställningar. Intervjuguiden delades med respondenten så att denne skulle kunna bilda sig en uppfattning om uppsatsens riktning, samt få en chans att samla sina tankar och eventuellt förbereda sig. Intervjun genomfördes över telefon och spelades in med respondentens tillåtelse. De delar som ansågs relevanta för uppsatsen transkriberades sedan.

AVGRÄNSNING

Det finns lika många praktiker som landskapsarkitekter. Målet är att texten ska läsas som inspirerande, men inte generaliserande. För att arbetet inte ska bli för övergripande blev det relevant att välja ut ett visst antal teoretiker. Jag har valt att använda mig av Jan Gehl (och delvis Birgitte Svarre) i den del av litteraturoversikten som berör landskapsarkitektonisk observation. Valet föll på dessa efter samtal med mina medstudenter angående vilka metoder de ansåg att vi tagit del av. Samtliga nämnde Gehls "Livet mellem husene" i och med att denna bok introducerades tidigt i studierna som exempel på hur observation går till.

När det kommer till den socialantropologiska metod-delen föll valet på Katrine Fangen. Fangen gav 2005 ut boken "Deltagande observation" som är en utmärkt introduktion i praktiken. Fangen berör även den emotionella delen av *deltagande observation* som sträcker sig bortom de metodböcker som är mer "receptlika", vilket jag ser som en styrka eftersom *deltagande observation* delvis kräver, men även skapar engagemang.

De ramverk för analys som förekommer i uppsatsen är de som av respektive författare nämns i samband med de valda metoderna. Genom sökningar på Google Scholar valdes en översiktlig mängd material som behandlar de valda analysramverken.

Sökord: *Kodning+analys, symbolteori, hermeneutik+analys, fieldnotes+analysis.*

Fem yrken som nämns i uppsatsen:

Utöver *landskapsarkitekt* och *socialantropolog* förekommer i uppsatsen även:

- *Stadsplanerare*
I likhet med landskapsarkitekt berör detta yrke fysisk planering, stadsrumsgestaltning och offentliga miljöer. Här ligger fokus på staden och utöver fysisk stadsplanering ingår ekonomi samt sociala frågor som till exempel social integration och samhällsrättvisa. (Malmö universitet) Stadsplanerare jobbar ofta tätt med landskapsarkitekter, och kan vara utbildade inom landskapsarkitektur eller arkitektur. Yrkesgruppen förekommer i uppsatsen eftersom stadsplanering ofta förekommer som en del av landskapsarkitekturyrket.
- *Arkitekt*
Arkitekter, eller byggnadsarkitekter, arbetar främst med byggnader (Arkitekturmässan 2019). Yrkesgruppen förekommer i uppsatsen eftersom arkitektur är ett centralt element inom såväl landskapsarkitektur som socialantropologi.
- *Antropolog*
Antropologier studerar människan och hennes historiska utveckling, ofta med fokus på människan som gruppvarelse. (Framtid 2020) Yrkesgruppen förekommer i uppsatsen eftersom socialantropologi tillhör ett antropologiskt ämnesträd med fokus på kultur.

RESULTAT

I denna del av uppsatsen, som består av en litteraturöversikt, kommer två olika typer av metodologisk observation presenteras, var och en uppföljt av exempel på hur det observerade materialet kan analyseras. Först ut är *Direkt observation* med tillhörande analysavsnitt.

Efter det följer ett avsnitt som redogör för *Platsens roll inom socialantropologin*. Detta är för att tydliggöra kopplingen mellan de två fälten landskapsarkitektur och socialantropologi.

Därefter presenteras *Deltagande observation*, den observationsmetod som är mest använd inom socialantropologi. Detta avsnitt följer av tillhörande analysavsnitt.

Då vi har bekantat oss med de två typerna av observation går vi vidare till det avsnitt som kallas *Utmaningar*. Här presenteras litteratur kring de skillnader mellan fälten som kan bli till hinder i en ämnesöverskridande praktik.

LITTERATURÖVERSIKT

OBSERVATION

Observation tillhör grenen etnografisk metod. Det finns en långtgående tradition av observation av olika slag inom socialantropologin, och man skulle kunna hävda att hela ämnet till mångt och mycket har sin grund i observation. Inom arkitekturen har det historiskt sett annorlunda ut, och det dagliga livet var under början av 1900-talet något man sällan baserade sina projekt på, eller ens tog hänsyn till. En av de som uppmärksammade detta och drev frågan under andra halvan av 1900-talet i USA var Jane Jacobs. Genom boken "The death and life of American cities" (1961) orsakade Jacobs ett paradigmskifte (Laurence 2019). Genom att befinna sig på plats och faktiskt observera hur platser användes, eller inte användes, kunde Jacobs argumentera för en förändring i stadsplaneringen. Idag anses hon vara en av 1900-talets tyngsta röster inom stadsplaneringsfrågor. (Ibid. 2019)

Som student uppmuntras man att prata med boende i ett område som ska byggas om, bostadsgårdar planeras utifrån underlag kring hur man använder dem och parkbänkar placeras med eftertanke snarare än strös ut på måfå – allt baserat på människors iakttagna beteenden och insamlade berättelser. Här följer nu ett avsnitt som utforskar två olika skolor inom observation, hur de kan användas och tolkas med hjälp av en socialantropologisk analys.

DIREKT OBSERVATION

För att förstå hur en socialantropologisk analys kan gynna en landskapsarkitekt måste vi först förstå hur information ofta samlas in genom observation av landskapsarkitekter redan nu. I detta avsnitt följer en beskrivning av *direkt* observation med exempel från "Livet mellem husene" (Gehl, 1971), vilken landskapsarkitektstudenter (vid Sveriges Lantbruksuniversitet Alnarp) introduceras för under sitt första år på utbildningen. *Direkt* observation innebär att en situation observeras i realtid. Metoden har använts för att studera vitt skilda situationer, allt ifrån religiösa sammankomster, livet bland raggare, barns lek och olika yrkesliv. Vad som är möjligt att observera metodologiskt genom *direkt* observation är dock inte obegränsat. Avgränsning sker i förhållande till antalet observatörer, helt enkelt vad som är fysiskt möjligt att observera av ett givet antal personer. (Rosengren, Arvidson 1983)

"Livet mellem husene" publicerades 1971, en bok där Jan Gehl redogör för hur människor använder sig av platser – som resultat av formgivning, men även till trots. Genom att studera var man sätter sig, vilken väg man väljer, och var barn leker visade Gehl (1971) att landskapsarkitektur är en förutsättning för det sociala livet människor emellan. Boken redogör inte för hur Gehl gick till väga för att samla in data, men det går att utläsa mellan raderna att han genomfört ett omfattande fältarbete vars observationer mynnar ut i en kartläggning av rörelse och vila.

Syftet med de observationer som Gehls arkitektkontor genomförde var att kartlägga hur och av vem de offentliga platserna användes, samt undersöka vilka användningsfunktioner platserna erbjöd besökarna. Tillvägagångssättet var att varje timme mellan 10.00 och 22.00, under en kvart observera de utvalda platserna. Under den kvarten noterades aktiviteter, kön (man eller kvinna) och ålder (0-6, 7-14, 15-30, 31-64, 65 och äldre). (Gehl 1971) Den här typen av tidsmässig avgränsning kallas "tidssampling" och används för att arbete ska bli mer genomförbart. Urvalet av tider kan antingen ske slumpmässigt eller genom ett mer eller mindre godtyckligt urval baserat på definierade faktorer som gör vissa tidpunkter mer representativa för studiens syfte. (Rosengren, Arvidson 1983)

42 år senare publiceras "How to Study Public Life" (Gehl, Svarre 2013). I "How to Study Public Life" har Gehl tillsammans med Birgitte Svarre (även hon arkitekt och anställd hos Gehl Institute) sammanställt ett antal tekniker för insamling av data genom observation. Boken fungerar som en "tips- och tricksbok", där konkreta tips ges för observation (ibid.). I introduktionen skriver Gehl och Svarre "*in this context, these tools – or methods, if you prefer – should not be seen as anything other than different ways of studying the interaction between city life and city space.*" (2013:XII) Här får man som läsare en första ledtråd till att boken inte kommer att beröra människan i staden så mycket som hennes agerande. Författarna vill belysa vikten av att beakta "public life" (det vardagliga livet i offentligheten) vid stadsplanering. När stadsplanering i allt högre grad blivit styrt av politik och ekonomi, menar författarna att en väl utförd studie (som redogör för hur stadsborna rör sig och använder den offentliga miljön) kan användas som underlag i beslutsfattande. (Gehl, Svarre 2013:XII)

Metoden som erbjuds i boken är *direkt* observation. Metoden beskrivs som en metod där användarna (de som observeras) i regel inte är delaktiga, mer än i den mån att de lever sina liv. Författarna skriver:

”As a general rule, users are not actively involved in the sense of being questioned, rather they are observed, their activities and behavior mapped in order to better understand the needs of users and how city spaces are used. The direct observations help to understand why some spaces are used and others are not.”
(Gehl, Svarre 2013:3).

Vad gäller observatörens roll skriver Gehl och Sparre (2013) att det eftersträvansvärda är att vara en ”fly on the wall”, en fluga på väggen som tar in hela bilden utan att delta. För att inte bli överväldigad av allt information som ska registreras föreslår författarna att man delar upp arbetsuppgifterna mellan sig om man inte är ensam i observationsgruppen. Uppgifter kan bestå av att räkna objekt och människor, att bedöma ålder och kön, eller att föra ett mer personligt antecknande av intryck och nyanser i beteenden. Här poängterar författarna att övning ger färdighet. Ett mer tränat öga kan skickligt notera vad som är relevant för en given studie, även om vem som helst kan utföra en *direkt* observation. (Gehl, Svarre 2013)

Rosengren och Arvidson (1983:137) menar att det finns en gradient av deltagande i *direkt* observation. De (ibid.) erbjuder en enkel typologi för detta:

Om distinktionen ”deltagande eller icke-deltagande observation” känns alltför snäv så kan observatören genom denna modell få fram fyra typer av direkt observation.

		Kunskap om observation	
		Hög	Låg eller obefintlig
Interaktion	Hög	1	2
	Låg eller obefintlig	3	4

Figur ur ”Sociologisk metodik” Rosengren, Arvidson 1983:137)

Typ ett klassificerar författarna som ”*Observerande deltagande*”, vilket alltså innebär deltagande observation, vilket vi kommer att se utveckla senare i uppsatsen. I Rosengren och Arvidsons (1983) definition definieras det höga deltagandet av att observatören deltar i högsta möjliga grad och att samtliga deltagare är medvetna om observationen. Det indikeras att den här typen av observation ofta sträcker sig över en lång tid (år snarare än månader) (ibid.).

Typ två, där observatören knappt eller ej har kunskap om observation, men interagerar i hög grad kallas ”*Fullständigt deltagande*”. Denna typ av observation kännetecknas av att de som observeras inte vet om att interaktionen sker i syftet att observeras.

Den tredje typen kallas (förvirrande nog för denna uppsats syfte) "Deltagande observatör", vilket är en bred kategori. Här blandas datainsamlingsmetoder (enkäter, intervjuer och direkt observation) och observatörerna gör ingen sak av att dölja eller för den delen presentera sitt syfte. I denna kategori hamnar även den typ av observation som sker "ovanifrån", när deltagare är medvetna om att de observeras men observationen sker på håll.

Den sista typen av *direkt* observation, typ fyra, definieras av att de observerade inte vet om att de observeras och att ingen interaktion sker. Rosengren och Arvidson kallar detta "*Fullständig* observation". I "How to Study Public Life" jämförs *direkt* observation med de metoder som används inom mer klinisk forskning, där celler räknas och observeras. Hur många är de? Hur snabbt rör de sig? Och om vi ändrar temperaturen? Etc. Samma principer gäller vid *direkt* observation, men utan mikroskop (Gehl, Svarre 2005:5). Utifrån Rosengrens och Arvidsons modell (1983) så hamnar den typen av observation som Gehl och Svarre strävar efter att utföra under typ fyra. Beroende på vilken typ av studie det rör sig om kan det finnas etiska problem med denna typ av observation. Gränsen för när det inte längre är eller känns etiskt att undanhålla syftet i en studie är oklar (Rosengren, Arvidson 1983). Ett problem med direkt observation där deltagarna istället vet om att de observeras är att det är oklart i vilken grad denna vetenskap påverkar deras beteende (ibid.).

Åter till Gehls och Svarres liknande av *direkt* observation vid laboratorieforskning. I utbyte mot ett mikroskop menar författarna att arkitekten har andra instrument för att genomföra sin observation. Dels sig själv – sina ögon och sinnen, men även verktyg som kamera, penna och papper. (Gehl, Svarre 2005) Genom att använda sig av olika tekniker kan observatören samla in tillräckligt mycket data för att få en förståelse för hur staden används och utifrån detta dra slutsatser kring funktion och design.

Counting

Counting is a widely used tool in public life studies. In principle, everything can be counted, which provides numbers for making comparisons before and after, between different geographic areas or over time.

Mapping

Activities, people, places for staying and much more can be plotted in, that is, drawn as symbols on a plan of an area being studied to mark the number and type of activities and where they take place. This is also called *behavioral mapping*.

Tracing

People's movements inside or crossing a limited space can be drawn as lines of movement on a plan of the area being studied.

Tracking

In order to observe people's movements over a large area or for a longer time, observers can discreetly follow people without their knowing it or follow someone who knows and agrees to be followed and observed. This is also called *shadowing*.

Looking for traces

Human activity often leaves traces such as litter in the streets, dirt patches on grass etc., which gives the observer information about the city life. These traces can be registered through counting, photographing or mapping.

Photographing

Photographing is an essential part of public life studies to document situations where urban life and form either interact or fail to interact after initiatives have been taken.

Keeping a diary

Keeping a diary can register details and nuances about the interaction between public life and space, noting observations that can later be categorized and/or quantified.

Test walks

Taking a walk while observing the surrounding life can be more or less systematic, but the aim is that the observer has a chance to notice problems and potentials for city life on a given route.

(Figur ur "How to Study Public Life" Gehl, Svarre 2013:24)

Den typ av antecknande som förs under en observationsstudie kallas för fältanteckningar, ett begrepp som refererar till de anteckningar som förs av en forskare under tiden av en pågående fältstudie (Mack, Woodson, MacQueen, Guest, Namey 2005). Syftet med fältanteckningar är att hjälpa forskaren att förstå den miljö och situation som observeras. Fältanteckningar kan utgöra hela materialet i ett projekt, eller kompletteras med till exempel enkäter och intervjuer (Schwandt 2015). Vanligtvis antecknas fältanteckningar för hand, för att sedan digitaliseras. Att anteckna för hand är ofta det mest praktiska under observation, eftersom det underlättar rörelse och spontanitet (Mack et.al 2005).

När man för fältanteckningar är det viktigt att vara vaksam på att dokumentera det som faktiskt *sker*, snarare än vad man väntar sig ska/bör ske (Mack et.al 2005). Undvik även att dokumentera din tolkning av vad du observerar, målet är en så objektiv redogörelse som möjligt (ibid.) Mack et.al (2015) beskriver ett exempel på

hur en tolkning skiljs från en observation. En nordamerikansk forskare utförde ett fältarbete i ett afrikanskt land. Målet var att dokumentera beteendemönster hos unga män, och forskaren noterade att de unga männen ofta höll hand och uttryckte affektion för varandra. Forskaren tolkade detta som att de unga männen var homosexuella, med grund i den kultur han själv kom ifrån. Även om denna slutsats hade kunnat vara logisk i Nordamerika, så var den inte det i landet han befann sig i, där offentlig affektion inte var ovanligt mellan män. På så vis kan man säga att observationen var korrekt, men tolkningen var felaktig. (Mack el.al 2005)

deMunck och Sobo (1998) skriver om ett mer personligt antecknande som ett komplement till den mer strikt insamlade data. De (ibid.) föreslår att man som observatör använder sig av två anteckningsböcker för fältanteckningar. Den ena för att notera observationer, snabba skisser och noteringar. Den andra för att anteckna mer dagbokslika noteringar (ibid.). Här kan observatören skriva egna tankar, frågor och funderingar som dyker upp.

ANALYSERA DIREKT OBSERVATION

Låt oss säga att vi genomfört en studie genom direkt observation, likt de Gehls kontor utförde. Efter att ha noterat förbipasserande under en kvart, varje timme under en hel dag, så finns det en chans att vi nu står med en stor mängd material. Så, vad händer nu?

För att få fram mening och skapa förståelse av det data som samlats in krävs det att materialet undersöks och tolkas (Corbin, Strauss 2008). Den analytiska processen innebär att tolka, syntetisera och sälla bland den insamlade informationen, för att sedan skapa kategorier och övergripande teman (Labuschagne 2003).

På sin hemsida (Gehlpeople.com) ger Gehls Arkitekter fem tips för hur man går till väga för att hantera sina data:

Tips for handling your data:

- *Select the most compelling stories, but don't cherry-pick findings*
- *Be honest with the data. Interpret, but don't misrepresent*
- *Keep it simple! Publish data stories together with photos and diagrams; this will resonate stronger with a variety of recipients*
- *Compare one variable at a time. If comparing two different locations, make sure you're not comparing a weekday at one site to a weekend at another site*
- *Consider intervening factors. If pedestrian volumes are low in the evening, is the city not supporting nightlife or was it raining?*

Synthesize the findings into stories for impact.

[\(https://gehlpeople.com/tools/how-to-use-the-public-life-tools/\)](https://gehlpeople.com/tools/how-to-use-the-public-life-tools/)

Sammanställning och digitalisering av fältanteckningar bör ske omgående, gärna inom ett dygn, för att minnet av observationerna då är så färskt som möjligt. Eftersom fältanteckningar förs för hand och ofta i hast, så finns det alltid en risk för att man glömmer vad en förkortning står för, eller vad en skiss föreställde (Mack et.al 2015). I slutet av listan med tips föreslår Gehl att man ska försöka fläta samman information till en historia för att få effekt (gissningsvis då slutmålet i många av Gehls studier har varit att skapa underlag för politiska beslut). Även Mack et.al (2015) beskriver sammanställning av data som ett skapande av ett narrativ, när man elaborerar kring sina initiala observationer.

I likhet med detta föreslår Kutsche (1998) att man kodar sina data för att sedan skapa ett narrativ som berättar om en deltagares dag/en vecka eller till och med ett helt liv, beroende på vilken information som forskaren har att tillgås. Kodning är ett sätt att organisera data och kan användas för att välja ut och understryka viss information så att det blir lättare för forskaren att sortera ut irrelevant material och fokusera på det som kan leda studien framåt. deMunck och Sobo (1998:48) skriver att kodning fungerar som ett regelverk för hur man organiserar information i större, mer meningsfulla trådar. De (ibid.) understryker att den struktur som skapas för kodning inte representerar den "sanna" strukturen för det man studerar, utan snarare erbjuder ett ramverk för hur man kan organisera och tänka kring sina data. Även Kutsche (1998) poängterar att analysprocessen inte handlar om att finna en sanning i materialet, utan om att skapa en modell för att lättare förstå vad deltagarna (eller i Gehls fall, de förbipasserande) gör.

PLATSENS ROLL INOM SOCIALANTROPOLOGI

“When we think about landscape, we tend to think of natural scenery, empty of people; of a view, spread in front of our eyes; or of a backdrop, a stage for people’s movements and activities. The anthropology of landscape challenges all of these ideas. By sharing and observing local lives through ethnographic fieldwork, anthropologists have realised that landscapes matter deeply to people: they care about the landscapes they inhabit, materially shaping them and attaching meaning to them. Anthropologists have come to argue that people do not only live in landscapes but also through them: landscape is an intrinsic part of, or even actor in human social and cultural lives, constructed by them both physically and symbolically and, reciprocally, helping to make and unmake relationships and identities.” (Filippucci 2016:1)

Så inleder socialantropologen Filippucci (2016) sin artikel om landskapets roll inom socialantropologin. Att platsen är viktig inom landskapsarkitekturen är inte svårt att förstå, men att våra omgivningar även har en central roll även inom socialantropologin är inte lika självklart. Det engelska begreppet ”space”, som innefattar både plats och rymd på svenska, ses som en av tre byggstolpar inom antropologin, space-time-culture (Aucoin 2017), som utgör spelplanen för socialt liv.

Den franska sociologen Marcel Mauss (2006) menar att arkitektur utgör grunden som möjliggör socialt liv. Inom socialantropologin har intresset kring vår boplatz varit stort och arkitekturen har delvis setts som en materialisering av relationer. Man tänker alltså att sättet vi organiserar vår omgivning inte är en slump, utan vittnar om kultur, tradition och sociala relationer. (Carsen, Hugh-Jones 1995) Hemmet har länge studerats utifrån detta synsätt, men även staden kan ses som en materialisering av kultur (ibid.).

Som landskapsarkitektstudent presenteras man tidigt för den problematik som riskerar att uppstå när landskapsarkitekterna arbetar utifrån utförliga planritningar, som sedan kan resultera i en park där besökarna till fots inte kunde uppleva all den prakt som landskapsarkitekten tror sig ha ritat in. Ett ögonhöjds perspektiv behövs helt enkelt. Under 1800-talet upplevde det socialantropologiska fältet ett parallellt problem. Begreppet ”armchair anthropologist” föddes ur den kritik som riktades mot hur antropologer (socialantropologer, etnologer och liknande) bedrev sin forskning. På frågan ”What is an armchair anthropologist?” (Översättning: Vad är en armstödsantropolog?) svarar antropologen Franklin Horn, (2012) ”/.../ ”arm-chair” anthropology could really refer to anyone making anthropological assessments without doing the legwork.”. Antropologer studerade helt enkelt artefakter och andrahandsinformation, utifrån vilka slutsatser drogs.

DELTAGANDE OBSERVATION

Det fanns alltså ett behov av "förstahands-information", och utifrån detta föddes *deltagande* observation som akademisk metod. Vad innebär det att fem personer valde att sätta sig på trappsteget fyra meter från bänken? För att få sådana kvalitativa svar måste vi fortsätta att skrapa på ytan. Inom antropologin finns en uppfattning om att människan alltid väver in mening i den fysiska värld vi skapar åt oss själva (Filippucci 2016:2), och om vi utgår ifrån detta synsätt så har vi bara kommit halvvägs genom att kvantifiera beteenden. När vi interagerar med brukare så ges vi också en chans att kartlägga olika gruppers beteende, vilken omöjligt kan identifieras enbart genom iakttagelse menar Fangen (2005). Det är först genom att interagera med personer som det går att vaska fram skillnaden mellan att "säga" och att "göra". (ibid.)

Det var under början av 1900-talet som Bronislaw Malinowski, även känd som den moderna antropologins fader, på allvar väckte debatten kring hur dåtidens antropologer genomförde sina studier (Morris 1987). Dåtidens metod, som kan liknas vid en litteraturstudie, kritiserades hårt och Malinowski menade att socialantropologiskt material måste samlas in empiriskt, alltså självupplevt. Idag strävar socialantropologer efter ett emiskt perspektiv. Detta innebär strävan efter att sitt material i så stor grad som möjligt speglar informanternas egna begrepps- och idévärld. Vägen till ett sådant "inifrån perspektiv" kan vara just genom *deltagande* observation. (Björklund, Hannerz & Socialantropologiska institutionen 2018:5)

I likhet med de tekniker som beskrevs av Gehl och Svarre (2013) innefattar *deltagande* observation ett kategoriserande och omfattande antecknande. I boken "Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide" ger författarna ett exempel på vad som kan observeras:

Category	Includes	Researchers should note
Appearance	Clothing, age, gender, physical appearance	Anything that might indicate membership in groups or in sub-populations of interest to the study, such as profession, social status, socioeconomic class, religion, or ethnicity
Verbal behavior and interactions	Who speaks to whom and for how long; who initiates interaction; languages or dialects spoken; tone of voice	Gender, age, ethnicity, and profession of speakers; dynamics of interaction
Physical behavior and gestures	What people do, who does what, who interacts with whom, who is not interacting	How people use their bodies and voices to communicate different emotions; what individuals' behaviors indicate about their feelings toward one another, their social rank, or their profession
Personal space	How close people stand to one another	What individuals' preferences concerning personal space suggest about their relationships
Human traffic	People who enter, leave, and spend time at the observation site	Where people enter and exit; how long they stay; who they are (ethnicity, age, gender); whether they are alone or accompanied; number of people
People who stand out	Identification of people who receive a lot of attention from others	The characteristics of these individuals; what differentiates them from others; whether people consult them or they approach other people; whether they seem to be strangers or well known by others present

Figur ur Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide Mack, Woodsong, MacQueen, Guest, Namey 2005)

Ordet deltagande kan lura en att tro att observatören måste delta i den miljö som observeras, men Fangen (2005:30) menar att det snarare handlar om en skala från ren observation (likt den Gehl och Svarre presenterar) till att fullt ut delta. Det som skiljer sig åt i mellan *direkt* observation så som Gehl genomfört den, och *deltagande* observation i "lägsta skalan" är att resultaten av en sådan kvantitativ observation sällan skulle få stå för sig själv i en socialantropologisk studie, utan kompletteras med mer kvalitativt material. Varför finns då den rent kvantitativa observationen med i Fangens skala av deltagande observation? Att behandla även denna del av observation innebär att metoden belyser observatörens rent fysiska plats i observationen.

För att förstå sin egen roll i deltagande observation föreslår Fangen (2005) att man ställer en rad frågor till sig själv, tre exempel på dessa är:

- *Vilka känslor har jag gentemot det ämne som min undersökning skall handla om?*
- *Vilka är mina fördomar eller förutfattade meningar om det område som jag skall studera?*
- *Vilka fördomar eller förutfattade meningar har jag om det slags människor som jag kommer att möta?*

(Fangen 2005:51–52)

Genom att svara på frågor som dessa är det lättare att få grepp om den egna positionen i undersökningen. Att medvetandegöra sin egen roll kan även ge en bättre ingång till användandet av de egna erfarenheterna. Att redan från början skriva ner sina tankar och föreställningar kan även ses som en del av den så kallade hermeneutiska cirkeln. Den hermeneutiska cirkeln kännetecknas av växling mellan förförståelse och förståelse, alltså de antagande och föreställningar som från början finns men sedan gradvis ändras i och med ny kunskap och större förståelse. Den nya förståelsen leder till nya antaganden (Fangen 2005:49) och på så sätt kan cirkeln snarare ses som en spiral.

Fördelen med *deltagande* observation är att du kan skriva om dina observationer med större kunskap och inlevelse än om du enbart använd dig av "utanförstående" metoder, där du aldrig interagerar med brukare (boende, användare, tilltänkta tillika). Exempel på utanförstående metoder är de mer kvantitativa, som att räkna huvuden och skicka ut enkäter. (Fangen 2005:7) Fangen understryker också hur antropologisk metod är engagerande. Hon skriver: "*Deltagande observation åstadkommer ett engagemang hos forskaren. Man är sällan likgiltig efter ett fältarbete*" (Fangen 2005:7-8). Ytterligare en viktig fördel med *deltagande* observation är du som forskare får möjlighet att notera handlingar och upplevelser som är svåra att uttrycka i ord (Björklund, Hannerz & Socialantropologiska institutionen 2018:5).

SOCIALANTROPOLOGISK ANALYS

Det går att anta att majoriteten av (om inte alla) landskapsarkitekter håller med om att kvantitativ data bör kompletteras med kvalitativ analys, för att på bästa sätt lära känna en plats och dess brukare. Vad som dock tåls att upprepas är att vetenskapliga metoder är bundna till teorier (Cerwonka, Malkki 2007:16). Aucoin (2017:397) menar att antropologisk analys syftar till att redogöra för dynamiken bakom meningsbyggnad, den levda erfarenheten och användandet av en plats. En sådan antropologisk analys kräver ett erkännande inte endast av att en plats befinner sig i en kultur, utan även att en kultur är i ständig rörelse vilket innebär att platsers symboliska innebörd kan förändras (ibid.). I jämförelse med ett mer arkitektoniskt sätt att se plats, där projekt sker i stadier av förarbete, planering, anläggning och underhåll, så är en plats i ständig förändring inom antropologin (Aucoin 2017:397).

Fangen (2005) har delat in analysarbetet i olika delar. Dessa benämns som: tolkning av första, andra och tredje graden. Tolkning av första graden innebär att du som observatör återger det du hört och sett. Under tolkning av första graden hamnar alltså den data som samlats in via *direkt* observation. Här kan även deltagarnas egna ord och tolkningar av situationer återges. (Fangen 2005:224-227)

Tolkning av andra graden bygger på att distansera sig från de erfarenheter som tillskansats under den deltagande observationen genom att systematisera informationen med hjälp av teori. Fangen skriver: "Genom att använda begrepp med distans till erfarenheterna i tillägg till erfarenhetsnära begrepp aktiveras kunskap av andra ordningen" (Fangen 2005:228-229)

Härefter följer tolkning av tredje graden, vilket innebär att förhålla sig kritisk till vad deltagarnas tolkningar, eller med andra ord: ta dem inte på orden. Här gäller det att vara uppmärksam på uttalade agendor, intressen och behov (Fangen 2005:240), Här tar Fangen upp Anthony Giddens teori kring dubbel hermeneutik, vilken innebär att vi måste vara medvetna om att handlingar aldrig utförs i ett vakuum, utan att vi tolkar en verklighet som deltagarna redan tolkat (Fangen 2005:230-234).

Denna indelning i tre delar ska dock inte ses som en trappa för tolkning av data. Istället bör de tre graderna av tolkning användas mer spirallikt, där du kan återvänta till en viss grad efter behov. Information är nämligen kontextberoende, något som blir extra relevant när det kommer till *deltagande* observation. Vid inventering av träd eller när det ska avgöras vilka perenner som ska planeras i en rabatt kräver kunskap om ståndort och zonindelning för att fullt förstå varför vissa träd mår sämre än andra, eller vilka växter som kommer överleva ett soligt läge. När det kommer till att intervjua boenden i ett bostadsområde krävs en annan typ av finkänslighet för vad som sägs. En handling, eller ett uttalande kan tolkas på olika sätt beroende på sammanhanget, och Fangen (2005:230-232) understryker vikten av att vara tydlig när man växlar mellan en deltagares eget perspektiv (tolkning av första graden), och ett distanserat perspektiv (tolkning av tredje graden).

Vi har alltså konstaterat att även *direkt* observation kan ses som den "lägsta graden" av *deltagande* observation. Hur tolkas då handlingar, utan de observerades ord och

tankar? Hermeneutiker menar att handlingar kan tolkas som text. När du utför en handling så kommunicerar du med din omgivning, avsiktligt eller inte (Fangen 2005:234). En sådan tolkning kan göras genom socialantropologisk symbolteori, som erbjuder ytterligare ett analytiskt ramverk analys. Kommunikation är central inom symbolteori, där man anser att kultur kommunicerar (Laech 1989). Den kulturella kommunikationen sker genom till exempel kläder och kroppsspråk (även som symbolteori menar att kroppsspråk till viss del har universella betydelser). Med hjälp av begrepp som *index* och *tecken* tolkas kommunikation, där den enklaste formen utgörs av envägskommunikation i form av handlingar. *Index* illustreras med sägningen "ingen rök utan eld", och innebär alltså att en handling indikerar förekomsten av något annat. Ett *tecken* definieras av en handling som måste tolkas utifrån sin specifika kulturella kontext, och kan framstå som obegripligt utan den. (Laech 1989) Symbolisk analys kan öppna upp för en bredare förståelse, där till synes enkla handlingar kan ha komplexa underliggande faktorer (Firth 1973).

Under den tid då *deltagande* observation var ett nytt sätt att arbeta sågs metoden som relativt fullständig, och materialet som producerades tolkades som objektivt och opartiskt. Under slutet av 1900-talet ifrågasattes denna idé om opartiskhet mer och mer. En debatt startade kring hur man som forskare såväl påverkas av som påverkar sin studie och begreppet "reflexivitet" har kommit att bli en central del av metoden sedan dess. Reflexivitet syftar till det kritiska tänkande som krävs kring beståndsdelarna i en studie – den egna rollen såväl som hur samhället och deltagarna påverkar studien. Björklund och Hennerz (2018:5-6) skriver att "Kravet att kritiskt reflektera över arbetsprocessen påverkar allt, från val av 6 forskningsobjekt och formulering av forskningsfrågor till databildning i samarbete med informanter, analys, teoribildning och presentation av forskningsresultat."

UTMANINGAR

I sin artikel om hur arkitektur och antropologi kan mötas beskriver Stender (2008) riktningar som de bägge ämnena tagit. Stender menar att "architecture has increasingly 'gone global', anthropology by contrast can be said to have 'turned home'" (2008). Detta syftar till det allt större fokuset på den egna kulturen och dess beståndsdelar inom antropologin och det allt mer vanliga begreppet "starchitect" inom arkitekturen (ibid.)

Stender (2008) menar att det åtminstone finns tre faktorer som kan stå i vägen för en ämnesöverskridande praktik. Det första rör *kommunikation*. Det gäller inte bara vokabulär utan även att kommunikation genom bilder skiljer sig mellan fälten. Arkitektoniskt foto präglas av fokus på form och objekt, och man har traditionellt velat lyfta fram byggnader och andra arkitektoniska moment. Gehl och Sparre (2013:61) tar upp just detta och hur fotografier från studier genomförda med hjälp av direkt observation bröt mot denna trend, och istället visade livet som pågick.

Det andra problemet berör *temporalitet*. Stender (2016) understryker sin egen generalisering, men menar att det finns ett poäng i att belysa en övergripande skillnad i de tidsrymder som arkitekter och antropologer arbetar i. Trots att

landskapsarkitekter beaktar dåtid, nutid och framtid, menar Stender (2016) att arkitektens "raison d'être" (existensberättigande) ligger i att förändra världen genom att addera något till den. Antropologin har en tradition av att söka att beskriva världen som den är. I avsnittet ovan om platsens roll inom antropologin beskrevs en skillnad i en plats temporalitet mellan de två arbetsfälten. Hur ska en arkitekt förstå en plats som är i ständigt "blivande"? En nackdel med deltagande observation som metod är att den är tidskrävande. Ett ordentligt fältarbete inom antropologi ska gärna sträcka sig över ett år, men kortare observationer kräver inte samma tidsspann (Mack et.al 2005).

Det tredje problemet berör *normativitet*. På sätt och vis hänger problemet med normativitet ihop med de båda ovanstående. Inom arkitektur kan man tala om god smak och kvalitet, något som är ovanligt att göra inom antropologi. Ett centralt begrepp inom socialantropologi är kulturrelativism, vilket kortfattat innebär att en kultur inte kan utvärderas utifrån en annan kulturs värderingar och normer, utan bör studeras utifrån ett så neutralt perspektiv som möjligt. Pondera att vi tar hänsyn till en orts tradition och dialektala förtryck, och utgår ifrån ett kulturrelativistiskt synsätt, så blir det genast ointressant att jämföra den ena ortens stadshus med nästa ort och utvärdera dem estetiskt. (Stender 2008)

ATT KORSA FÄLTEN

INTERVJU MED EN SOCIALANTROPOLOG INOM ARKITEKTBRANSCHEN

Under intervjun med Viktoria Walldin talar hon om vikten av dialog och delaktighet – att få med sig brukarna. Hon säger ”var inte rädda för att prata med dem, de är oftast pragmatiska och har relevanta åsikter”, men tillägger sedan ”... men ta dem inte på orden. De må vara experter på sin miljö men de är inte tränade i att uttrycka platser. Om en massa killar säger att de hade behöver en till konstgräsplan så kanske det är ett uttryck för att uppenbarligen behöver unga killar något att göra, men det kanske inte behöver vara en till konstgräsplan.” (Walldin, intervju 2020). En sådan situation är ett bra exempel på när den information som samlats in bör analyseras. Både antropologer och arkitekter är intresserade av att förstå människan bortom den enskilda personens insikter. Att genomföra en intervju ger material, men kvaliteten kommer från analysen. Om gänget med tonårsgrabbar vill ha en till konstgräsplan i Tensta kanske det egentligen är något annat som behövs menar Walldin.

När Walldin började sin karriär runt 2007 var social hållbarhet inom stadsplanering fortfarande ett relativt outforskat hörn av arbetet. Walldin berättar att hon sällan använder just uttrycket ”social hållbarhet”. Istället talar hon om sociala aspekter inom stadsplanering och arkitektur eftersom byggbranschen fortfarande mer ofta än inte blir förvirrad av uttrycket ”social hållbarhet”. ”De vet inte om vi pratar om miljöanalys eller integration”, lägger hon till för att förtydliga. Trots att arkitekter och antropologer idag ofta delar arbetsplats är det alltså inte givet att de delar vokabulär, vilket kan leda till förvirring och missförstånd. Walldin menar dock att arbetet med ett gemensamt språk har kommit långt, i och med att det idag snarare är regel än undantag för aktörer inom stadsplanering att ha en avsatt grupp som behandlar sociala frågor.

Walldin menar även att det kan krävas en viss typ av person för att genomföra socialantropologisk metod och analys. Hon tar som exempel att man måste klara av att sitta med en fokusgrupp som kan bestå i allt från ”brådmogna tonårskillar från orten till professorer vid Uppsala universitet”. Walldin poängterar att det inte bara krävs en viss typ av mod och personlighet utan även intervjuträning och observationsträning, något landskapsarkitekter ofta saknar.

Vad Walldin däremot ser finns gemensamt mellan socialantropologer och landskapsarkitekter är ett mer värdedrivet tankemönster kring offentliga platser. Inom arkitekturen kan det ofta dra åt ett mer materialkonstnärligt håll som kretsar kring byggnader, men Walldin ser en tydlig brygga mellan sitt eget fält och det tänk hos landskapsarkitekter hon arbetat med där målet snarare är ”vilka värden kan vi ge tillbaka till offentligheten?”

DISKUSSION

Vi har nu bekantat oss med *direkt* observation, vilket är den typen av observation som man som landskapsarkitekt framförallt presenteras inför. Efter det såg vi närmre på platsens roll inom socialantropologin, följt av en genomgång av *deltagande* observation som är den vanligaste formen av observations-metod inom socialantropologi. De olika typerna av observation följdes av förslag på analysramar kopplade till respektive metod.

Likheterna mellan *direkt* observation och *deltagande* observation är många, och studien har visat att det till och med går att säga att *direkt* observation är *deltagande* observation i sin enklaste form. Men efter en genomgång av de två metoderna finns det en teoretisk faktor som sticker ut – *du själv*. Gehl och Sparre (2013) beskriver idealobservatören som en fluga på väggen, en bänkvärmare snarare än stjärnan på spelplanen. Att krympa sig själv till en obetydlig del av en plats är dock inte helt lätt, och även om man ser *direkt* observation som en del av *deltagande* observation så är det i grund och botten just den egna kroppen som skiljer de två åt.

Cerwonka och Malkki (2007) skriver att metoder är bundna till teorier (se avsnitt om socialantropologisk analys ovan), något jag anser ringar in den teoretiska skillnaden mellan de två metoderna. Genomför du en *direkt* observation men knyter dig till de teorier som snarare är knutna till *deltagande* observation så synliggörs problematiken kring idealet "en fluga på väggen". En vuxen människa kan sällan passera som en fluga på väggen, vilket är viktigt att poängtera. För att förtydliga: om du är intresserad av att undersöka hur boende i ett bostadsområde använder den gemensamma parken mellan husen, så går det inte att ta för givet att de kommer att använda den så som de annars gjort när det plötsligt sitter en främling på en bänk och tittar på dem. I realiteten så påverkar du en befolkad plats med din närvaro även om du inte agerar aktivt. Om jag, en kvinna som är under 160cm lång ställer mig i utkanten av en plats så finns det alltid en chans (eller risk beroende på hur man ser det) att jag påverkar platsen på ett annat sätt än om min klasskamrat, som är två meter lång man skulle stå på samma plats.

Under den tid jag studerade socialantropologi läste vi bland annat om den diskussion som uppstod kring just detta. År 1928 publicerade antropologen Margaret Mead boken "Coming of age in Samoa", baserad på de studier Mead genomfört på Samoa rörande unga kvinnors vuxenblivande och kulturens inflytande under sexuell utveckling. 1983 gav Derek Freeman, även han antropolog, ut en bok som ifrågasatte Meads studie, och menade att hennes resultat var falska. Vad som stämmer eller inte stämmer är irrelevant för denna uppsats – vad som däremot är av stor betydelse är att samhället på Samoa som båda antropologerna vistats i hade genomgått en missionering mellan 1928 och 1983. Byn hade alltså kristnats, och det är därför inte helt osökt att anta att de kvinnor som var tonåringar när de samtalande med Mead, 50 år senare inte är villiga att tala lika öppet om sitt sexuella uppvaknande, än mindre med en man. Poängen är att *vem* du är måste ses som en faktor när man genomför en studie. Trots att exemplet ovan kan verka avlägset från en situation när du som landskapsarkitekt ska ta reda på hur boende trivs med sin innegård, så finns

det paralleller. Vem du är och i vilket syfte du ställer en fråga kommer att påverka svaret du får.

Björklund och Hannerz (2018) skriver att en fördel med *deltagande* observation är att man får ett förstahandsperspektiv på upplevelser som kan vara svåra att beskriva med ord. Exempelen som ges i texten rör egentligen hur *deltagande* observation kan användas i studier av "dans, sport, sociala medier eller handarbete" (2018:5), men jag anser att det är lika relevant inom landskapsarkitektur eftersom det berör våra omgivningar som vi rör oss i dagligen. Det är inte ovanligt att man som landskapsarkitekt får jobb i en annan kommun och tilldelas uppdrag i städer man kanske aldrig satt sin fot i. Även om du intervjuar hälften av stadens invånare om hur det är att vistas på torget kvällstid, så kommer det inte kunna ge den upplevelse som du får av att själv besöka platsen. Personer som Jane Jacobs, som betytt mycket för hur vi som landskapsarkitekter tänker kring stadsplanering och sociala frågor, använde sig just av det faktum att det finns en tyngd i egenupplevt material som kommunikationsmedel.

Även Jan Gehl, en av de landskapsarkitekter som i Norden skrivit mest om frågor som dessa har använt sina observationer för att väcka debatt och skapa en dialog. Vad jag anser saknas i en *direkt* observation så som Gehl och Sparre presenterar den är den reflexivitet som Björklund och Hannerz nämner (2018). Att enbart se sig som en fluga på väggen kan leda till en syn på sitt material som "opåverkat" och då också objektivt. Om du till exempel observerar en plats som knappt används, kan flera slutsatser dras, varav vissa kommer att vara felaktiga. Som observatör kan du anta att platsen är fel-designad och oanvändbar, när problemet kanske egentligen är att platsen upplevs otrygg. Och om du som observatör drar slutsatsen att problematiken ligger i att platsen upplevs otrygg baserat på den egna upplevelsen, så kan det fortfarande finnas frågetecken kring varför. Är det på grund av de täta buskagen, eller kanske ett gemensamt minne av ett brott i området som gör att platsen är obefolkad? För att få klarhet i frågor som dessa krävs samtal och delaktighet.

I sin beskrivning av hur fältanteckningar kan tas lyfter Mack et.al (2015) en intressant aspekt illustrerat med ett exempel från en studie utförd i ett afrikanskt land utförd av en nordamerikan (se litteraturoversikten: Direkt observation). Situationen blottar hur tunn linjen mellan observation och tolkning kan vara om man inte är noggrann med att synliggöra sina egna föreställningar och förväntningar för sig själv. Just detta exempel anser jag vara ett tydligt sådant för hur metod är kopplat till teori som Cerwonka och Malkki (2007) beskriver. Exemplet belyser även vilken skillnad deltagande kan göra. Hade forskaren samtalat med de unga männen snarare än att endast observera dem hade sanningen troligtvis visat sig snabbt.

Under intervjun säger Walldin att det krävs en viss sorts person för att utföra omfattande intervjustudier. En av anledningarna till att jag valde att svänga av från yrkestiteln socialantropolog var just detta och jag tycker att det är värt att lyfta. Det är så att det krävs en vilja och ett intresse för att gå fram till en främmande människa som tydligt är på väg någonstans, höja en hand i en vinkning och säga "Hej, skulle jag bara kunna få ställa en fråga till dig?". Det krävs också en social ork och ett vardagligt

mod. Jacobs och Gehl menade under brinnande debatt på 1960-talet att stadsplaneringen tappat bort det vanliga livets rumsligheter och istället blickade upp mot skylines från sina ritbord, i hopp om att rita nästa ikoniska byggnad. Kanske är det så att det krävs vana för att gå ut och samtala med förbipasserande och att det finns en långtgående "kontorstradition" inom arkitekturbranschen, men under min tid som landskapsarkitektstudent har jag upplevt ett starkt engagemang och ett driv hos många av mina klasskamrater som jag känner igen ifrån min tid som socialantropologstudent.

Just den deltagande aspekten av det socialantropologiska arbetssättet anser jag vara mycket relevant för en landskapsarkitekt. I en kurs under det tredje året på utbildningen skulle vi studenter genomföra ett arbete i och för en mindre kommun i Småland. Under kursen fick vi chansen att samtala med kommunanställda som gav sin bild av kommunen – dess tillgångar och utmaningar. Den här chansen till dialog var viktig för oss studenter, men vad som tåldes att understrykas var att mycket av den upplevelsebaserade informationen vi fick ta del av, som är ovärderlig för en landskapsarkitekt, kom ifrån någon som faktiskt inte bodde i kommunen. Även om det narrativ vi fick ta del av gav insikt i en typ av perspektiv – den in-pendlandes, så går det inte att förbise det faktum att det är ett perspektiv av många. Under intervjun med Walldin nämner hon att en av utmaningarna i hennes yrke är att få tag i de som inte dyker upp på kommunalstämmorna.

Detta underbyggdes av Walldin under intervjun, då hon sa att de landskapsarkitekter hon arbetar bredvid som regel har en intuitiv nyfikenhet och driv angående sociala frågor. Under de tre första åren på Alnarp har vi som landskapsarkitektstudenter bekantat oss med många ämnen, från sociala aspekter till ekosystemtjänster och biologisk mångfald och hur allt hänger ihop. Detta verkar ge ringar på vattnet i den utsträckning att landskapsarkitekter går in i arbetslivet med ett öppet sinne för vad landskapsarkitektur kan, och bör innefatta. Socialantropologiska ämnen och synsätt förekommer som konstaterat redan inom landskapsarkitekturen och kanske är det så att de mer och mer kommer att benämnas som just antropologiska?

Att se *direkt* observation som en typ av *deltagande* observation styrks från båda hållen av *direkt* och *deltagande* observation. Rosengren och Arvidson (1983) menar att *direkt* observation kan definieras utifrån fyra typer av deltagande, och Fangen (2005) ser deltagande observation som en skala av deltagande. Även deMunck och Sobos (1998) placerar observatören på spelplanen för *direkt* observation genom sitt tips om två anteckningsböcker under *direkt* observation. Genom att kontinuerligt anteckna egna tankar och reflektioner går det delvis att följa den egna processen, men de egna tankarna kan även vara till hjälp för att skapa ett narrativ. Som landskapsarkitekt är det en styrka att kunna berätta en historia i ett projekt och på så vis kan de egna erfarenheterna vara till stor hjälp. Att identifiera den egna rollen i en observation ser jag alltså som en fördel för en landskapsarkitekt.

Stender (2008) skriver om den kommunikativa problematik som kan uppstå till följd av de två branschernas delvis skilda vokabulär. Under intervjun med Walldin kommer just ett sådant problem upp, vilket underbygger Stenders (2008) tes. Att

Walldin under sitt yrkesliv tagit omvägar kring vissa begrepp (i detta fall social hållbarhet), vittnar om en skillnad i vad begrepp kan innebära inom olika sektorer. I avsnittet om socialantropologisk analys stötte vi på citatet "Man är sällan likgiltig efter ett fältarbete" (Fangen 2005:7-8), något som även Walldin tar upp under intervjun. Det finns en styrka i att vara investerad i ett projekt, men jag kan inte låta bli att undra om det också kan leda en fel? När Walldin talar om de unga killarna i Tensta som efterfrågar ytterligare en konstgräsplan, resonerar hon att vi som ansvariga för stadsplanering måste lyssna men även tolka. En önskan om en till konstgräsplan kanske i själva verket ett symptom på något annat – en sysslöshet som måste lösas på annat sätt. Men, kan det inte också vara så att det är just ytterligare en konstgräsplan som behövs? Jag tror att det kan vara en utmaning både att lyssna efter det som inte sägs men samtidigt inte övertolka det som faktiskt blir sagt. Detta är en intressant utmaning som säkerligen hamnar under kategorin "övning ger färdighet".

De frågeställningar som initialt ställdes i uppsatsen var:

- Hur kan man som landskapsarkitekt använda antropologisk metod och analys för att förstå en plats?
- Vad kan ett ämnesöverskridande tillvägagångssätt bidra med?

För en landskapsarkitekt är frågor som 'vad är en mötesplats?', 'vem är staden till för?', 'vilka vill vi ska synas?', ständigt relevanta och resulterar i spännande parkmiljöer såväl som lutande iskalla parkbänkar. Jag menar att ett användande av *deltagande* observation och de teorier som är knutna till dem kan hjälpa till med att undersöka frågor som dessa. Genom att inte endast studera andrahandsmaterial och basera vårt gestaltande utifrån det, så finns det mycket kunskap att vinna genom att befinna sig på en plats, samtala med användare och delta i det stads/landsbygdsliv vi vill gynna.

KONKRETA TIPS

Inför ett projekt:

Börja med att skriva ner dina initiala tankar och föreställningar om platsen. Försök att blotta fördomar och antaganden.

Förbered ett sätt att introducera dig som innefattar i vilket syfte du är på plats.

Tryck upp eller skriv lappar med en beskrivning av studien samt förslagsvis din skolmail för vidare kontakt och frågor.

Om möjligt, var två eller fler så att en kan ställa frågor och interagera medan den andre antecknar om det känns obekvämt att spela in.

Definiera målet med observationen. Är det att en bostadsgård ska bli trevligare, eller att ett område känns otryggt? Formulera frågor utifrån ditt specifika syfte.

Under ett projekt:

Anteckna så mycket som möjligt. Anteckna rena observationer separat från egna tankar och tolkningar.

Skapa förkortningar som du antecknar ner som i en ordbok. Förkortningarna kommer att hjälpa dig att anteckna snabbare, och eftersom du har nedtecknat betydelsen så riskerar du inte att glömma vad förkortningen innebär. Fyll på efter hand.

Försök att fråga så många som möjligt. Ofta är folk nyfikna, och om du från början gör klart varför du är på plats och att det rör sig om en eller två frågor så brukar många ta sig tid. Många är dessutom pratsamma och villiga att dela mig sig av sin tid utöver de initiala två frågorna.

Efter ett projekt:

Sammanställ dina anteckningar så fort som möjligt. En av styrkorna i deltagande observation är dina upplevelser av situationer, och man glömmet snabbare än man tror. Skriv ut och elaborera kring korta anteckningar.

När du analyserar, ta hjälp av analytiska ramverk. Det ger tyngd och hjälper dessutom till att få fram mening.

Var vaksam på dina egna tolkningar. I och med att du redan från början noterat din roll och dina föreställningar inför arbetet kan det bli lättare att upptäcka personliga tolkningar baserade på den egna bakgrunden.

METODREFLEKTION

För uppsatsens ändamål anser jag att en litteraturstudie har varit både genomförbar och givande. I den bästa av världar (utan Covid-19 och den semi-karantän som det fört med sig) så hade det varit intressant att genomföra någon sorts observation för att kunna utvärdera de tips som ges i uppsatsen. Att gå fram till främlingar på stan har av förståeliga skäl känts omöjligt i rådande pandemi. Vidare så hade det varit givande med fler intervjuer med socialantropologer som arbetar inom arkitektbranschen. Detta hade bidragit delvis med ett bredare perspektiv, men även en möjlighet till att bilda en uppfattning om ifall antropologerna inom arkitektbranschen har samma upplevelser.

VIDARE FORSKNING

Ett begrepp som stundtals nämns inom landskapsarkitekturen och (enligt mig) är värt ytterligare tid och uppmärksamhet är "Vernacular architecture". Begreppet har framförallt används inom kulturminnesfält, men i en tid då vi talar allt mer om vikten av det lokala så anser jag att Vernacular architecture kommer att bli en allt större del av landskapsarkitekturen. Genom att lyssna till en plats dialekt kan en gestaltning förankrad i det lokala skapas, och jag ser fram emot att se hur fältet utvecklas.

REFERENSER

Tryckta källor:

- Aucoin, P. 2017. *Toward an Anthropological Understanding of Space and Place*.
Janz, B. B. *Space, place and Hermeneutics*. (Cham, Springer nature).
- Björklund, M. Paulsson, U. 2014. *Seminarieboken*. (Lund, Studentlitteratur AB).
- Carsten, J, Hugh-Jones, S. 1995. *About the House: Lévi-Strauss and Beyond* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Cerwonka, A, Malkki., L. 2007. *Improvising Theory: Process and Temporality in Ethnographic Fieldwork* (Chicago, IL: University of Chicago Press).
- Disorder: Andersson, K., Bratel, J. 2019. *Dis_Course #1 2019. Att inkludera boende i stadsutveckling*. (Greif Printhouse).
- Fangen, K. 2005. *Deltagande observation*. (Malmö, Daleke Grafiska AB).
- Firth, R. 1973. *Symbols: Public and Private* (London: George Allen & Unwin Ltd.).
- Freeman, D. 1983. *The Making and Unmaking of an Anthropological Myth* (Harvard University Press, and the Australian National University Press).
- Gehl, J. 1971. *Livet mellem husene*. (København, Arkitektens Forlag).
- Gehl, J, Svarre, B. 2013. *How to Study Public Life* (Washington, DC: Island Press).
- Kutsche, P. 1998. *Field ethnography: a manual for doing cultural anthropology*. (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall).
- Leach, E. 1989 *Culture and Communication: The logic by which symbols are connected* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Mack, N., Woodsong C. MacQueen, K. M., Guest G., • Namey, E. 2005. *Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*. (North Carolina, Family Health International).
- Mauss, M. 2006. *Techniques, Technology, and Civilisation*, ed. N. Schlanger (New York: Durkheim Press).
- Mead, M. 1928. *Coming of age in Samoa*. (New York, William Morrow and Co.).
- Morris, B. 1987. *Anthropological studies of religion: An Introductory Text*. (Cambridge, University Press).

deMunck, V. C., Sobo, E. J. (Eds). 1998. *Using methods in the field: a practical introduction and casebook*. (Walnut Creek, CA: AltaMira Press).

Ullstad, E. 2008. *Hållbar stadsutveckling En politisk handbok från Sveriges Arkitekter*. (Intellecta).

Rosengren, K. E., Arvidson, P. 1983. *Sociologisk metod*. (Norstedts tryckeri, Stockholm, Esselte Studium).

Schwandt, T. A. 2015. *The SAGE Dictionary of Qualitative Inquiry*. 4th edition. (Thousand Oaks, CA: SAGE).

Digitala källor:

Björklund, U., Hannerz, U. & Socialantropologiska institutionen. 2018. *Nyckelbegrepp i socialantropologin*. (Stockholms universitet).

<https://www.socant.su.se/publikationer/nyckelbegrepp> [2020-04-13]

Corbin, J., Strauss, A. 2008. *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Sage Publications, Inc.

<https://doi.org/10.4135/9781452230153> [2020-04-12]

Filippucci, P. 2016. *Landscape*. In *The Cambridge Encyclopedia of Anthropology* (eds) F. Stein, S. Lazar, M. Candea, H. Diemberger, J. Robbins, A. Sanchez & R. Stasch.

<http://doi.org/10.29164/16landscape> [2020-03-28]

Labuschagne, A. 2003. *Qualitative Research - Airy Fairy or Fundamental?*. *The Qualitative Report*, 8(1), 100-103. Retrieved from

<https://nsuworks.nova.edu/tqr/vol8/iss1/7> [2020-05-06]

Stender, M. 2017 *Towards an Architectural Anthropology — What Architects can Learn from Anthropology and vice versa*. *Architectural Theory Review*, 21:1, 27-43, <http://doi.org/10.1080/13264826.2016.1256333>

(PDF) *Between craft and regulations: experiences with the construction of two “super insulated” buildings in Norway*. Available from:

https://www.researchgate.net/publication/322021946_Between_craft_and_regulations_experiences_with_the_construction_of_two_super_insulated_buildings_in_Norway [2020-04-28]

Webbsidor:

Arkitekturmässan. 2019. *Vad gör en arkitekt?*

<http://arkitekturmässan.se/vad-gor-en-arkitekt/> [2020-05-23]

Framtidsutveckling. 2020. *Antropolog*

<https://www.framtid.se/yrke/antropolog> [2020-05-23]

Malmö Universitet. *Stadsbyggnad, stadsutveckling och planering.*

<https://edu.mau.se/sv/program/tgsta> [2020-05-23]

Quora. 2012. What is an armchair anthropologist?

<https://www.quora.com/What-is-an-armchair-anthropologist> [2020-04-13]

Primärdata:

Intervju:

Viktoria Walldin, 2020-04-14. Genomfördes över telefon och spelades in för transkribering.

Bilagor

Intervjuguide

Mål och Syfte

Syftet är bredda kunskapen kring hur socialantropologisk analys och metod kan användas av landskapsarkitekter för att förstå en plats.

Målet med uppsatsen är att erbjuda konkreta tillvägagångssätt för ett ämnesöverskridande arbetssätt. Hur kan man som landskapsarkitekt använda sig av socialantropologisk metod och analys?

Frågeställningar

Hur kan man som landskapsarkitekt använda antropologisk metod och analys (för att förstå en plats)?

Vad kan ett ämnesöverskridande tillvägagångssätt bidra med?

Hur skiljer sig begrepp och vokabulär åt, mellan socialantropologi och landskapsarkitektur?

Intervjufrågor (semistrukturerad)

Inledande:

Hur kom det sig att du hamnade på ett arkitektkontor?

Hur använder du socialantropologisk analys i ditt arbete?
2008.

Hur ser arbetsfördelningen ut mellan dig och dina kollegor?
Berätta gärna (så kortfattat du vill) om din delaktighet från start till slut i ett uppdrag.

Skiljer sig ditt vokabulär från dina arkitektkollegors?

Tror du att arkitekturen (framförallt landskapsarkitekturen) kan "vinna" på ett ämnesöverskridande arbetssätt?

Kan det finnas något att förlora?

Slutligen: Vilka socialantropologiska verktyg anser du är mest relevanta för en nyexaminerad landskapsarkitekt att ha i sin verktygslåda?